

Tőzsdei babperek. Az 1928. nyár abnormális szárazsága katasztrófális babtermést idézett elő: míg hazánk átlagos évi babtermése 2000 waggonra tehető, addig ebben az évben csak 200 waggon aru került a piacra. Az óriási áruhiány folytán az árak valósággal ugrásszerűen emelkedtek. A nyár elején még 35 pengő volt a bab ára 100 kg.-ként, augusztusban a tőzsdei forgalomban 50 pengőn felül emelkedett, de szeptemberben 60 pengős, októberben 70—80 pengős árak is előfordultak. Ily körülmények között az áruhiánnyal küzködő eladók fedezeti vételeikkel még fokozottabb mértékben nyomták a piacot, úgy, hogy a valósággal meglevő csekély árukészlet a háborus időkre emlékeztető módon cserélt egyre gazdát, mind magasabb árak mellett, ami természetesen még fokozta a derout-ot. Szinte láncszerű volt ez a folytonos továbbeladás, annál is inkább, mert gyakran magát a kötésüket ruházták át a felek egymásra s így latensügyletekkel is „tovább forgatták“ ugyanazt a néhány waggon babot.

Amikor a szállítási határidő augusztus-október hónapokban lejárában volt, az eladó az áruhiány miatt gátolva volt a szállításban, illetve spekuláns eladásoknál a túlzottan felcsigázott árak mellett nem birt fedezeti vételt eszközölni, minek folytán kénytelen volt vevőjének bejelenteni, hogy kötésbeli kötelezettségének nem tud eleget tenni. Minthogy pedig az említett módon az érdekelteket többnyire a kötések egész láncolata fűzte egybe, ennél fogva a vevő ugyanezen bejelentéssel élt saját vevőjével szemben és így tovább; ezzel szemben az eladók vagy hallgattak és vártak, míg a teljesítési határidő lejár vagy már az eladó bejelentésekor nyomban a nemteljesítés miatt jogfentartó nyilatkozattal éltek és miután a tőzsdei elévülési idő nem engedte meg, hogy a keresetindítással sokáig várakozzanak, ennél fogva a lánc formájában továbbfutó perlések tömegével indultak meg és így egy-egy kötés folyamánaként ugyanaz az érdekelt fél többnyire felperesként állott szemben saját előzőjével szemben és ugyanakkor alperesként szerepelt vevőjével szemben.

A perek nagy tömegén felül, ami jóformán a babpiac egész érdekelttségét megmozgatta, az adott még e pereknek különösebb érdekességet, hogy a gazdasági lehetetlenség problémája került a tőzsdebiróság által eldöntendő viták homlokterébe.

A teljesítést megtagadó alperes e perekben ugyanis azzal védekezett, hogy reá nézve közvetlenül illetve saját előzőjének ugyanilyen védekezése folytán, közvetve: a katasztrófális és minden számítást meghiusító babter-

més miatt a teljesítés lehetetlenné vált. Hivatkoztak arra, hogy emberemlékezet óta ily rossz babtermés nem fordult elő: állítólag az 1880. évek óta. Ez a védekezés lényegében hasonló a háborus években hangoztatott gazdasági lehetetlenüléshez, melyet a magánjogi törvénykönyv javaslatának 1150. §-a végleges formába is önt és így jogrendünk állandó épületébe illeszt be.

A felperesek ezzel szemben azt hangoztatták, hogy a tőzsdei forgalom alapja az elvállalt kötelezettségek feltétlen teljesítésében való bizalom, a kölcsönös kockázat viselése és ezért egyrésztük a szállítás teljesítését követelte, másrésztük pedig a szerződési és a lejárat idején fennállott magas napi árak közt mutatkozó teljes árkülönbözetet.

Érthető ezek után, hogy nagy érdeklődés előzte meg a tőzsdebiróságnak precedenst alkotó ítélezését ezekben a babperekben, ahol tehát a tőzsdei életre jellemző szigorú jog csapott össze, a méltányosságot követelő általános magánjogi elvvel.

A döntés igen helyesen méltatta az összes jogos érdekeket. Nem adott helyt az eladók azon kérelmének, hogy az áruhiány, illetve a várt termés elmaradása miatt ügyleti kötelezettségük teljesítése alól felmentessenek. A tőzsdebiróság annál kevésbé szankcionálhatott ily álláspontot, mert a tőzsdei forgalomban a feleknek a legmesszebbmenő módon kell számolniuk azzal, hogy kötelezettségeiknek minden körülmények közt meg kell felelniük. Az áralakulást a belföldi és világgpiaci tényezők egész sora befolyásolja és így senki sem hivatkozhatik arra, hogy valamely tényező oly rendkívüli módon alakította a keresletet és kínálatot, hogy erre gondolnia nem lehetett és így valamely ténykörülménynek úóbb nemvárt módon való alakulására nem lehet hivatkozni desobligálás céljából.

Amikor azonban a tőzsdebiróság a vállalt kötelezettségek fenállását elvi élel deklaráta, már az ebből eredő jogkövetkezmények levonásánál igenis méltatta a fennforgó nehézségeket és expediensül azt az elvet alkalmazta, hogy egy nyilvánvaló és mindenki előtt ismeretes rendkívüli tény — az idei katasztrófális babtermést — minden érdekeltnek tudomásul kell vennie és senki nem követhet oly üzleti politikát, amely a köznek (a piacnak) általános érdekeivel ellentétes. Nem engedi meg tehát a tőzsdebiróság, hogy teljesítést követeljen a vevő attól az eladótól, akinek az áruhiány miatt valóban nem állott módjában effektív árut szállítani, hanem *elvileg csak kártérítést enged meg*; a kártérítések láncolatos kiegyenlítése pedig clearingszerüen lehetővé teszi az érdekelttek

kölcsönös elszámolását és a függő ügyletek lebonyolítását anélkül, hogy az esetleges exekutív vételek abnormális módon újabb és felesleges áremelkedést idéznének elő.

A kártérítés mérvének megállapításánál döntő jelentőségű az a ténykérdés, hogy mikor tudta meg a vevő, hogy eladó nem fog teljesíteni; mert akkor, amikor a szállító bejelentette, hogy ügyleti kötelezettségének nem tehet eleget: nyilvánvalóan ő is tekintetbe vehette ezt a körülményt saját kötelezettségei szempontjából. Az ügylettől való elállás napját tekintette fehé a tőzsdebiróság általában fordulónak s csak azt a különbözetet ítélte meg, amely a szerződési és az említett elállási napon fennállott árfolyamok közt mutatkozik. Oly esetben azonban, amidőn az eladó elmulasztotta a teljesítési határidő lejárta előtt elállási nyilatkozatát megtenni, a tőzsdebiróság *szeptember hó 15. napját* jelölte meg végső határnapnak a kártérítési összeg kiszámítása tekintetében, mert ezen időpontban a babtermés hozamának katasztrofális volta mindenki előtt tudott dolog volt. Ezen a határnapon a bab ára kb. 65 pengőt tett ki 100 kg.-ként és így ennél az árnál magasabb árfolyamot a bíróság nem vesz tekintetbe; mindez természetesen csak az *idény befejezte előtt* létrejött kötésekre vonatkozik és csak általános szabálynak tekinthető, míg esetleges prolongálások stb. eseti elbírálást vonnak maguk után.

A most ismertetett megoldása az egyébként nehéz és sok izgalmat okozó kérdésnek nézetünk szerint egyaránt megfelel a szigoru tőzsdei speciális jognak és hazai jogunk szellemének. Rá kell mutatnunk arra, hogy a tőzsdebiróság szemelött tartotta azt az elvet is, melyet kárnyitási kötelezettségnek, illetve más oldalról *avétő fél védelmének* is nevezhetünk. (Lásd dr. Beck Salamon értekezését e lap hasábjain: Polg. Jog. 1926. év 1. füzet.). Ez az elv annál is inkább konkurrált a gazdasági lehetetlenülés szempontjával, mert megfontolandó, vajjon a terenyhitési kötelezettségnek, illetve más oldalról a *vétő fél* lek a szerződés megkötésekor előre nem vethettek számot?“ (M. Tk. Jav. 1150. §.); hiszen a termés jobb vagy gyengébb volta oly tényező, amellyel különösen a tőzsdei forgalomban lehet és kell is számolni. Ellenben a tőzsdebirósági döntés a piac nyugalmanak megóvása mellett megfelelt a Javaslát 1140. §-a intencióinak is, amely szerint a vétkes fél is csak a méltányosság kiválmainak megfelelően köteles a kárt megtéríteni.

A babperek most tárgyalt megoldása általánosságban megnyugvást keltett az érdekelték körében; a jogászvilágot pedig bizonyára örömmel töltheti el, hogy a he-

lyes magánjogi elvek oly téren is győzedelmeskedtek, ahol egyébként a merev szabályok könnyen szélsőséges megoldásra vezethettek volna. *Dr. Fränkel Pál.*

A követelés feléledése. Sűrűn előforduló eset, hogy egyeséskötéseknél a részletek pontos be nem tartása esetére az elengedett hányad újrafeléledése köttetik ki. Magánjogi törvénykönyvünk javaslata általában a méltányosság szellemében oldja meg az ily fajtájú kérdéseket és a jelenleg fennálló kényszeregyességi jogunk, amelynek területén mindennapos annak a sankciónak a kikötése, hogy a követelés újra feléled, két irányban is ad méltányossági szabályt. Nevezetesen azért, hogy a késedelem ipso facto a jogszabály erejénél fogva nem éled fel, hanem a megkötendő egyesség feladata, hogy megfelelő rendelkezés felvétele által az elengedett hányad újra feléledését kikösse, másrészt azzal a rendelkezéssel, hogy az újrafeléledés bekövetkezését egy ily kényszeregyességi pont felvétele esetén is ahhoz a további előfeltételhez köti, hogy az adósnak az elmulasztott fizetési kötelezettség pótlólagos teljesítésére 8 napos határidő tűzessék ki s csak ennek eredménytelen letelte után következik be az elengedett követelés elengedése.

A fent vázolt méltányossági szellemnek felel meg a Kuria V. 1465/1928. számú határozata, amely kimondotta, hogy az esetben, ha az adós az esedékességet követő két ünnepnap utáni első köznapon a részletet postára adta, nem lehet megállapítani azt a konzekvenciát, hogy ezen késedelemhez az elengedett hányad újbóli feléledése fűződik. Alig két évtizede még kényszerítőnek tartották nagytekintélyű jogászok is, a *lex dura sed ita scripta* tételére való utalással, hogy a követelés feléledése a legkisebb időbeli késedelemnek is el nem hárítható következése. A Kuria ítéletében elfoglalt álláspont tehát öröndetes haladást mutat a közelmulttal szemben is.

B. S.

Az erkölcsi kár önállósága. Ismeretes, hogy élőjogunk általánosságban nem ismeri el az erkölcsi kár megtérítésére való igényt, hanem csak azon esetekben, amikor ezt az igényt a maga korlátolt területére egy-egy kifejezett törvényi rendelkezés, vagy a bírói joggyakorlat megadja. Még azok a törvények is, amelyek az erkölcsi kár megtérítésének elvi alapjára helyezkednek, megszorítólag szabályozzák a megtérítési kötelezettséget. Így egyebek között a tisztességtelen versenyről szóló törvény 35. §-a, noha a tisztességtelen verseny egész területén aktuálissá válhatik az erkölcsi kár fölmerülése, nem a törvény egész terjedelmére, hanem csak a törvényben kiemelt egyes tisztességtelen verseny esetekre adja meg a